

ραχωροῦντος καὶ πρὸς τῷ Ναῶ Κοιμητήριον, ἐπὶ ὁμῶς νόμῳ τε καὶ συνθήκῃ, ἵνα καὶ παρὰ τῆς Ρώμης, ἢ καὶ ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, λάβωσιν ἄδειαν· ἄνευ δὲ ταύτης, ἀδύνατον τότε ἢ ἐν τῷ Κράτει ἀνεγερσις οἰουδήποτε χριστιανικοῦ ναοῦ. Οὗτοι δὲ, ἐξ ἀνάγκης ὑπείξαντες τῷ τῆς Δεκανδρίας δόγματι (et per obedi-
dir ali mandati de ditti Exellentissimi Signori Capri), κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἔκφρασιν (24), συμπρόξαντος, ὡς εἰκὸς, καὶ τοῦ ἐν Ἰωνίᾳ βενετοῦ πρέσβεως, ἐκομίσαντο Γράμμα παρὰ Λέοντος τοῦ Γ. 3. Ἰουνίου, 1514, (καὶ ἕτερον τῆς 10 Μαΐου 1521, ἐπιβεβαιωθὲν ὑπὸ Κλήμεντος τοῦ Ζ. τῇ 26 Μαρτίου 1526) (25)· ὅς τις προθύμως καὶ γενναιοφρόνως συγκατένευσε, συγχωρῶν καὶ Ναὸν, καὶ Κωδωνοστάσιον, καὶ Κοιμητήριον, ἀποφαίνων καὶ τῶν Γραικῶν τὴν Ὀμηγυριν ἀνεξάρτητον ἐκ πάσης τοῦ δυτικοῦ Κλήρου ἐπεμψάσεως, καὶ ὅλως περὶ τὰ πατροπαράδοτα τῆς θρησκείας αὐτῶν ἐλευθέρων· ὑπὸ τὸν ὄρον, ἵνα συνεισφέρωσιν ἐτήσιον ἐκ πέντε λιτρῶν λευκοῦ κηροῦ φόρον· ὅστις οὐδ' ἠτήθη, οὐδ' ἐπληρώθη πώποτε (26). Καὶ ἐν τσοῦτῳ, ἀναζητοῦντες τὸ ποθούμενον γήπεδον, καὶ ἀγοράσαντες αὐτὸ, ἐγκρίσει δὲ καὶ τῆς Διοικήσεως, εἰς τὴν τοῦ ἁγ. Καντιανοῦ ἐνορίαν, καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τόπον λεγόμενον in Birì, κατεβιάσθησαν εἰς διάλυσιν τῶν συμφωνηθέντων, ἀνθισταμένου τοῦ τότε ἐπιτοπίου πατριάρχου Ἀν-

τωνίου Κονταρήνου (20 Μαρτίου 1515), ως επιτελοῦντες ἀλλότρια τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας (27). Κατὰ δὲ, τέλος, τὸ 1526, ἐξελέξαντο Ἐπιτρόπους τὸν ῥηθέντα ἐνδοξὸν ἄνδρα Θεόδωρον τὸν Παλαιολόγον, Παύλον τὸν Κορέσην, Ἱερώνυμον τὸν Λεφαρᾶν, Ματθαῖον τὸν Βαρέλην, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἐκ τῶν Ζέτα, σέρβον· οἱ τινες συνεφώνησαν περὶ γηπέδου μετὰ Πέτρου Αὐγουστίνου Κονταρήνου, τοῦπίκλην ἐκ Λονδίνου, ἀντὶ 2168 δουκάτων, τῇ 27 Σεπτεμβρίου, τῷ 1526.

Τὸ, περὶ οὗ ὁ λόγος, γήπεδον, κείμενον εἰς τὴν τοῦ ἁγ. Ἀντωνίνου παροικίαν, σύνορον μὲν ἔχει πρὸς δυσμὰς, τὸν τοῦ ἁγ. Λαυρεντίου σωλῆνα· πρὸς δὲ μεσημβρίαν, τὰ τότε οἰκήματα Βαλλαρέσου καὶ Μποζέλλου, καὶ τὴν τότε ὁδὸν τοῦ Grondal· πρὸς ἄρκτον δὲ, τὰ τῶν κληρονόμων Γεωργίου τοῦ Φουσκαρήνου· πρὸς δὲ ἀνατολὰς, τὴν εἴσοδον ἐπὶ τῆς ἀγούσης εἰς τὴν ῥηθεῖσαν παροικίαν ὁδοῦ· ἐν τῷ μέσῳ δὲ, ἀνυψοῦτο σκέπαστρον, χρησιμεῦον πρὸς ξυλοθήκην, καὶ κατάγειός οἰκίσκος διὰ κεραιδῶν κεκαλυμμένος. Ἐνταῦθα, ἀφοῦ ἔτυχον τῆς τοῦ Δεκαμελοῦς Συμβουλίου ἐπιδοκιμασίας, καὶ προσήνεγκαν ἐκουσίως 500 δουκάτα εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἤρχισαν τοῦ Νχοῦ τὴν οἰκοδομὴν καὶ τοῦ περὶ Κοιμητηρίου, καὶ στενοχώρων δέ τινων κελίων πρὸς χρῆσιν τῶν Ἱερέων· κατὰ δὲ τὸ 1527, τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς Τεσσαρακοστῆς (δηλαδή, 4. Μαρτίου) ἐτελέσθη ἡ πρώτη ἀκολουθία

ὑπὸ τοῦ πρώτου τότε ψηφισθέντος Ἐφημερίου, Γ'ωάννου Αὐγερινοῦ τοῦ Κεφαλληνίως. (28).

Πλὴν δὲν ἦτογ ἐκεῖνος ὁ νῦν περιφανῆς Ναός. Ἦτον ἔργον ἀκομψον καὶ προσωρινόν, ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνῳ, ἵνα ἐγκαταλείψωσι τὸν τοῦ ἀγ. Βλασίου, καὶ δυνηθῶσι νὰ συνεργανίσωσι παρὰ τῶν γενναίων καὶ ἐλεημόνων Ὁμογενῶν τὰ πρὸς θεμελίωσιν ὠραιότερας καὶ εὐρυχωροτέρας οἰκοδομῆς.

Εἰς τὸν ἀξιομίμητον ἐκεῖνον ζῆλον ὑπὲρ τῆς ἀμωμῆτου Πίστεως τῶν προγόνων, τὸν ὑπερέχοντα πᾶσαν θεοστυγῆ καθύβρισιν καὶ ὀθνεῖαν κακεντρέχειαν· ζῆλον, οὗ τινος ἡμεῖς οἱ ἀδίκως καυχώμενοι ἐπὶ ταῖς νεωτέραις καὶ ἀπλουστέραις τῶν εὐρωπαϊκῶν γνώσεων, καὶ πρὸς ἐφήμερον ἔπαινον ἀφορῶντες, οὐδὲ ἔχνης ἐν τῇ ψυχῇ φέρομεν διακκοῦς πίστεως· ζῆλον ἐξ ἀδιαφορίας καὶ ἰδιοτελείας ἐκλείποντα κατὰ μικρὸν ὀσημέρσι, ὡς τε καὶ τινες τῶν ἡμετέρων, τοῖς δυτικωτέροις κακῶς ἀρεσκόμενοι, τολμῶσι (καὶ τοῦτο χάριν πολιτισμοῦ) δημοσίως δι' ἐφημερίδων ψιθυρίζοντες ἐπιπόλαια καὶ παγγέλαστα περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐθίμων, ἀγίων καὶ ἀκεραίων ἐκ μυρίων καταθλίψεων καὶ βυρβαρικῆς δυναστείας σεσωσμένων· εἰς τοῦτον, λέγω, τὸν ζῆλον χρεωστεῖται ἡ ἀνέγερσις τοῦ ἱεροῦ καὶ μεγαλοπρεποῦς Ναοῦ, οὗ τινος προσφέρομεν εἰς τοὺς ἡμετέρους Ὁμογενεῖς τὴν ἐξωτερικὴν πρόσοψιν.

Τούτου μὲν πρώτον ἐγένετο τῷ 1536 ξύλινον σχέδιον, κατὰ τοὺς Ἀνατολικοὺς τρόπους.

Καὶ μόνον κατὰ τὴν πρώτην Νοεμβρίου τοῦ 1539, προεδρεύοντας τοῦ Ζακυνθίου Μάρκου τοῦ Σχμαριάρη, μετὰ τῆς πρεπούσης ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας, συνελθόντος καὶ πλήθους λαοῦ, ἐτέθη ὁ πρῶτος λίθος. Ἡμεῖς δὲ ἤδη δὲν θέλομεν τυφλοῖς ὄμμασιν ἐπαναλάβει τὰ ῥηθέντα παρὰ τῶν συγγραψάντων περὶ τοῦ λαμπροῦ τούτου οἰκοδομήματος ξένων ἀπὸ τοῦ Γεμάντζα μέχρι τῆς σήμερον, ἀποδιδομένου κοινῶς εἰς τὸν ἀρχιτέκτονα Ἰάκωβον τὸν Σανσοβῖνον, οὐδὲ περὶ τῶν ἐπικοσμησάντων τὸ ἐσωτερικὸν τεχνιτῶν. Ἀπαῖδον πρὸς τὴν φύσιν τῆς παρούσης ἐξιστορήσεως τὸ ἀποδείξαι τὴν μὴ ἀκρίθειαν καὶ τὴν ἀκρίσειαν τῶν ἄλλων· πλὴν δυνάμεθα καὶ χρεωστοῦμεν νὰ ἐκθέσωμεν τὰ ὑφ' οὐδενὸς ἄχρι τοῦδε ἐρευνηθέντα, καὶ ἔνεκα τῆς συγχρόνου τούτων ἀξιοπιστίας, ἀναμφισβητούμενα. (29).

Τὸ σχέδιον τοῦ ἱεροῦ οἰκοδομήματος παρεσκεύασε Σάντης ὁ Λομβαρδὸς, ὁ χρηματίσας ἀρχιτέκτων αὐτοῦ ἐπὶ ἐννεαετίαν· καθ' ἣν, ἐκτὸς τῶν κρηπιδωμάτων, τῶν ἐνδεικνυόντων ἅπαν τὸ τοῦ Ναοῦ ἐμβαδὸν, συνεπλήρωσε καὶ τὰς τρεῖς ἀψίδας, καὶ ἓνα ἐκ τῶν ὀρθοστατῶν τῶν ἐν τῇ ἐκείναις παραπλεύρῳ γωνίᾳ. Κατὰ δὲ τὸ 1548 διεδέχθη αὐτὸν Ἰωάννης Ἀντώνιος ὁ Χιόνας ἐκ Λομβαρδίας, ἴσως δὲ καὶ μαθητῆς τοῦ Σανσοβίνου. Διεύθυνεν οὗτος τὴν οἰκοδομὴν, φιλοπονοῦν κιονόκρην, ὀρθοστάτας καὶ κεφαλὰς, ἕως τοῦ 1570, Ἄλλ' ἀναμφισβόλως τὴν πρώτην καὶ

ἀρχέτυπον τοῦ Σάντου ἰδέαν εἰς πολλὰ μέρη ἐτροποποίησε, μεταλλάστων αὐθαιρέτως οὐκ ὀλίγα, κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Σανσοβίνου, ὡς ἀπέδειξε τρανώτατα ὁ πρὸς Ζημίαν τῆς καλλιτεχνίας ἀποβιώσας Ἀντώνιος ὁ Διέδος (30), Ὁ δὲ ὑψίστατος τροῦλλος ἔλαβεν ἀρχὴν μόνον τῷ 1571, ἀφοῦ ἐζητήθη ἡ γνώμη τεσσάρων ἀρχιτεκτόνων καὶ, σὺν τούτοις, τοῦ τῶν φρουρίων. Καὶ φαίνεται σχεδὸν βεβαίως οἰκοδομήσας αὐτὸν Ἀνδρέας ὁ Παλλάδιος, καθότι, μετὰ ἓν ἔτος εὕρισκαμεν ἀρχιτέκτονα τῆς Ἐκκλησίας κύριόν τινα Ἀνδρέαν (ὄνομα, ὅπερ μόνος ὁ Παλλάδιος εἶχε μεταξὺ τῶν τότε ἐξόχων ἀρχιτεκτόνων), καὶ καθότι, κατὰ τὸ 1575, μόνος αὐτὸς ἐγνωμοδότει περὶ τοῦ, πῶς γίνεσθαι τὸ εἰς ἓν ἔτος παρὰ Βερναρδίνου τοῦ Κομίνου φιλοτεχνηθὲν Γυναικεῖον. Ἀλλ' ἡ κυρίως τοῦ Ναοῦ ἀνέγερσις, διαρκέσασα ἐπὶ ὅλα τριάκοντα τέσσαρα ἔτη, συνεπληρώθη κατὰ τὴν 11 τοῦ Ἰουλίου μηνός, τῷ 1573, ἐκδηπανηθέντων εἰς αὐτὴν ἄχρι τότε δεκαπέντε καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων δουκᾶτων.

Εἰ δὲ καὶ εἰς ἔργον, παριστῶν ἐν ἐχυτῷ καὶ μόνῳ τὸ θεάρεστον τοσοῦτων Ὁμογενῶν ἀνάθημα, ὄφειλέ τις ἐκ τῆς ποσότητος τῶν προσφορῶν, ἵνα προσμετρήσῃ τὸ ἔξοχον τοῦ σκοποῦ, ἠδυνάμεθα νὰ ἐκθέσωμεν ἐνταῦθα τὰ ὀνόματα τῶν, ὅσοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν συνεισήνεγκαν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ τούτου ἀριστουργήματος, (συνεργήσαντος διὰ τῶν αὐτοῦ ἐπ' Ἐκκλησίας θεοπρε-

πῶν λόγων καὶ τοῦ ἐκ Ναυπλίου ἀσματογράφου καὶ ἐφημερίου Νικολάου τοῦ Μαλαξοῦ (1553-1572) προικίσαντες αὐτὸ διὰ πλουσίων κληροδοτημάτων, καὶ καταλιπόντες οἱ μὲν τῆς περιουσίας αὐτῶν μέρος, οἱ δὲ καὶ ὀλόκληρον. Ἄλλ' ἀρκούμεθα μόνον ἀναφέροντες πρὸς πίστωσιν τοσοῦτου ζήλου, ὅτι οὐ μόνον οἱ χτίσται εἰργάζοντο περὶ τὰ θεμέλια τοῦ μέλλοντος ἀνεγείρεσθαι Ναοῦ, ἀλλὰ καὶ Ὀμογενεῖς, καὶ Ἱερεῖς, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ παιδιά περιέσκαπτον τὴν γῆν ἐκ πόθου καὶ μετ' εὐλαθείας, ὡς ἐξάγομεν ἐκ συγχρόνων σημειώσεων, σωζομένων παρὰ τῆ ἐνταῦθα Ἀδελφότητι. Ἦδη δὲ καὶ τοῦτον διαγράφομεν (*).

« Ἐπαίρεται μὲν ὁ πάνσεπτος καὶ περιώνυμος οὗτος Ναὸς ἐν μέσῳ γηπέδου, οἷον εἰ μονόπετρα εἰς ὕψος αἰωρουμένη, τῇ μὲν εὐπρεπείᾳ θαυμάσιος, τῷ δὲ βεβαίῳ τῆς ἀσραλείας διαφέροντως ἐστηριγμένος. Τοῖχος δ' αὐτὸν σύμπαντα περικλείει, κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῆς Ἐκκλησίας διατύπωσιν. Καὶ πρὸς δυσμὰς μὲν ἔχει σωλήνα, ἐξ οὗ δι' εὐμεγέθους λιθίνου πύλης ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν αὐλὴν οἱ διὰ θαλάσσης ὀδεύοντες· δεξιόθεν δὲ, μικρὸν τοῦ Ναοῦ ἀπέχον, πα-

(*) Τὴν ἐφεξῆς ἄχρι τέλους τοῦ Α' μέρους περιγραφὴν, ἐπίτηδες συντεταγμένην ὑπὸ τοῦ ἰδίου συγγραφέως Ἰω. Βελοῦδου, κατεχωρίσαμεν, εἰλαφότες ἐκ τῆς Χρυσοαλλίδος τοῦ 1858 (σελ. 13), μετὰ σημαντικῶν προσθηκῶν καὶ ἐπιδιορθώσεων.

Οἱ Ἐκδόται.

ρά τὴν ὄχθην σχεδὸν τοῦ σωλήνος, φαίνεται καλλιτέχνον καὶ ὑψηλὸν τὸ Κωδωνοστάσιον. Πρὸς ὁὐ βόρρᾶν καὶ ἀνατολάς Κοιμητήριον ἔχει τὸ παλαιόν, διὰ σιδηρῶν κίγκλιδων ἀπὸ τῆς ἄλλης αὐλῆς διειργόμενον· ἐκεῖ καὶ ἀρχαῖται ἐπιγεγραμμένα πλάκες τῶν τάφων, οἳ τινες πρὸ τοῦ 1822 ὑπῆρχον ἐνδὸν τῆς Ἐκκλησίας, καθ' ὃν χρόνον ἀνεκαινίσθη τὸ ἔδαφος (*). Τέλος δὲ πρὸς νότον, ἔχει Μοναστήριον (περὶ οὗ λέγομεν παρακατιόντες) μετὰ καὶ συμπάντων τῶν ἐν αὐτῷ δωματίων, καὶ κελλίων καὶ θυρίδων καγκελλωτῶν.

Αὐτὸς δὲ ὁ Ναὸς ὑπάρχει ἔξωθεν ὅλος λίθῳ περιειλημμένος κατ' ἄκρας. Πύλαι μὲν ἀνοίγονται τρεῖς, τὸ τρίττον ἐμφαίνουσαι τῆς αἰδίου Θεότητος, μία μὲν ἡ μέση, ἡ καὶ Μεγάλη λεγομένη αἰ δ' ἄλλαι, ἐν μέσῳ ἐκατέρων τοῦ Ναοῦ τῶν πλευρῶν. Τούτων δὲ τῶν πυλῶν, ἡ μὲν νοτία ὑπὸ τὸ ὑπέρθυρον, ἡ ἀνώφλιον, παριστάνει διὰ μουσείου τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἡ δὲ βόρειος ἐζωγραφημένην τὴν τοῦ Ἱεράρχου Νικολάου. Ὁ δὲ Ναὸς κυρίως εἰς δύο τάξεις διήρηται, ἀρχιτεκτονικῇ οἰκονομίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις τεχνικοῖς κάλλεσι διαλάμπων. Καὶ εἰς μὲν τὴν κατωτέρω τάξιν γλαφυρὰ καὶ μεγαλοπρεπῆς ὑψοῦται ἡ Μεγάλη Πύλη, πρὸς ὕψος τὸ δωρικὸν ἰδρυμένη. Ταύτης δὲ τὸ ἀνώφλιον, ἔχον

(*) Ὅρα αὐτὰς ἐν τῷ τέλει τοῦ παρόντος Ὑπομνήματος.

ἐφύπερθεν ἀέτωμα, ἢ συγκορύφωμα, ἐπὶ δύο στηλῶν ἐφεδράζεται μονολίθων, ἔστι δὲ διὰ κομψῶν καὶ εὐφυῶν ἀναγλύφων κεκοσμημένον. Ὑποκάτω δὲ αὐτοῦ φαίνεται ἡμικύκλιον, ἐν ᾧ ἐκ ποικιλοχρῶν ψηφίδων διὰ μουσείου κάλλιστα τετυπωμένη πρόκειται ἡ ὕειξ τοῦ Σωτῆρος μορφή· καὶ θυρίδες δὲ καλὰ φαίνονται δύο μεταξὺ τῶν πησσῶν, ἡ μὲν ἐκ δεξιῶν, ἡ δὲ ὧν εἰσέρχεται φῶς καταυγέστατον εἰς τοῦ Γυναικωνίτου τὰς κλιμακίδας. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς πρώτης τάξεως.

Ἡ δευτέρα δὲ ἔστηκεν ἐπὶ στηλαθῆτος, ὅς τις καὶ κατὰ τὰς πλευρὰς τοῦ Νχοῦ παρατείνεται, ἔχων μὲν εἰς τὰ ἔμπροσθεν ἀνάγλυφα τρία κυκλοειδῆ, παριστάνοντα εἰκόνας (ἔργον καὶ τοῦτο διὰ ψηφίδων μεμουσειωμένον) τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, τῆς πανάγνου Μαρίας καὶ τοῦ Προδρόμου· ἕτερα δὲ περὶ τοῦ Νχοῦ δώδεκα, ἐν οἷς αἱ εἰκόνας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων θεωροῦνται, διὰ ζωγραφίας μὲν εἰς σκνίδας ἱστορηθεῖσαι, δαπάνη τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων Νικολάου τοῦ Σάρου τῷ 1696, ἀνανεωθεῖσαι δὲ (πλὴν ἀλλ' οὐκ εὐστοχα) τῷ 1855, γεγηρακυῖαι ἤδη οὔσαι καὶ πονήσασαι πρὸς τὸ σαθρον.

Ἡ αὐτὴ δὲ τάξις ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς ἐν τῷ μέσῳ κυκλοειδοῦς μεγάλης φωταγωγοῦ, ὁμοίαν μὲν ἐχούσης ἀντίστοιχον κατ' ἀνατολὰς (ἀμφότεραι δ' εἰσὶν ὑελόφρακτοι), ἀψίδας δὲ κογχοειδεῖς δύο, μέσον ἀναγλύπτων καὶ καλλίστων

πιστῶν, ὑποστηρίζοντων ἀνώφλιον καὶ τὸ ὑπερθεῖν
τούτου ἀέτωμα. Τῶν δὲ τοιούτων ἀψίδων ἕτε-
ραι δύο φαίνονται κατ' ἀνατολὰς, καὶ πέντε ἐξ
ἐκατέρων τοῦ Ναοῦ τῶν πλευρῶν εὐθυφερεῖς.
Αἱ δὲ πλευραὶ τεχνικώταται καὶ ἀξιοθέατοι.

Ἔστι δὲ καὶ τρίτη τάξις, κατὰ πρόσωπον
ἀτενίζοντες, δι' ἧς ὁ Ναός πυραμοειδῶς, σχεδὸν
κορυφοῦται· καὶ τρεῖς ἀψίδες δὲ φαίνονται κογ-
χοειδεῖς, ἐξ ὧν καὶ, κατόπιν τῆς μέσης, ἢ τις
τῶν ἄλλων ἐξέχει, προστετειχισμένον ὑπάρχει
δωμάτιον, ἐν ᾧ κώδωνες ἀρχαῖοι τέσσαρες δικ-
σώζονται, ἐκ Ναυπλίου μετακομισθέντες ὑπὸ
Νικολάου τοῦ Καλαβροῦ τῷ 1540, ὅτε ἡ πό-
λις ἐκείνη ἐάλω ὑπὸ τῶν Τούρκων. (*)

Καὶ τὰ μὲν ἔξω τοῦ Ναοῦ τοιαῦτα· οὐ τι-
νος ἄνωθι τῆς μεγάλης Πύλης φαίνεται ἐγκε-
χαραγμένη ἐπιγραφή, ποίημα τοῦ ἐκ Χίου πε-
ρικλεοῦς Μιχαήλ τοῦ Σοφianoῦ·

‡ Χριστῷ Σωτῆρι

καὶ τῷ ἁγίῳ Μάρτυρι Γεωργίῳ οἱ μέτοικοι
καὶ οἱ ἄλλοι καταίροντες Ἐνετλάζε τῶν Ἑλλήνων
ὅπως ἔχοιεν κατὰ τὰ πάτρια τῷ Θεῷ θρησκείαι
ἐκ τῶν ἐνόγτων φιλοτιμησάμενοι τὸ Ἱερόν
ἀνέθηκαν. αφξδ'.

(*) Ὅρα τὰς ἐπιγραφὰς ἐν τέλει.

Αὐτὴ δὲ ἡ ἐπιγραφή, τεθεῖσα ἐν τῷ αὐτῷ ἔτει, τρανῶς μαρτυρεῖ, οὐχὶ περὶ τῆς τοῦ Ναοῦ συμπληρώσεως (ὡς ἔπαντες διΐσχυρίσθησαν, σφάλλοντες καὶ κατὰ τὸν χρόνον), ἀλλ' ἴσως περὶ τοῦ Ἐγκαινιασμοῦ αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἐορτάσιμον τοῦ Ἀγίου ἡμέραν. Πιθανῶς δὲ τὴν πανήγυριν ταύτην αἰνίσονται Ἰαμβοὶ τινες τοῦ ἐκ Κρήτης ἱερέως Ζαχαρίου Σκορδυλίου, τοῦ καὶ Μαραφᾶ ἐπὶ λεγομένου, οὗς καὶ ἐτύπωσεν ἐν τῷ Περισυγγενείας βαθμῶν συνταγματικῷ αἰτιοῦ (Ἐνετίησιν, ἐν οἰκίᾳ Ἰακώβου τοῦ Λεογκίνου, ἀρξδ'. εἰς 8.^{ον}) μετὰ καὶ τῆς τοῦ Σοφιστοῦ ἐπιγραφῆς, ἐλλείποντος ὅμως τοῦ τετάρτου στίχου (31). Ὡς δὲ πρὸς τὰ ἔσω τοῦ Ναοῦ, ἐκαλλώπισαν οἱ εὐλαβέστατοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες ἀπὸ τοῦ 1574 ἀδιακόπως μέχρι τοῦ 1696, οὐ μόνον διὰ πολλῶν καὶ ποικίλων φιλοτεχνημάτων, ἀλλὰ καὶ δι' ἁγίων εἰκόνων, εἴτε ἐν σάνισιν, εἴτε διὰ πολυτίμων μουσείων ἐξειργασμένων. Διαγράφομεν ἤδη καὶ ταῦτα.

Ἀναβάντες βαθμίδας τέσσαρας ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, εἰσερχόμεθα διὰ τῆς μεγάλης Πύλης εἰς τὸν ἔσω λεγόμενον Νάρθηκα, ἀπηρτισμένον ἐκ τοῦ ἐπάνωθεν μαρμαρίνου καὶ ἐντέχνου Γυναικωνίτου, διατείνοντος μὲν ἀπὸ νότου πρὸς βορρᾶν, θύρας δὲ ἔχοντος πρὸς ἀνάβασιν δύο, τὴν μὲν ἐκ δεξιῶν, τὴν δὲ ἐξ εὐωνύμων. Διακρίνεται δὲ χωριζόμενος ὁ Νάρθηξ ἀπὸ τοῦ κυρίως Ναοῦ διὰ μέσου τριῶν τόξων, ἢ μᾶλλον

κεκυρτωμένων Πυλῶν, ἐν οἷς θεωροῦνται Ἀγγέλους ἕξ, ἐξωγραφημένους ἀναλώμασι τοῦ Κυπρίου Πέτρου τοῦ Χρυσοφίδου (1690)· ὧν οἱ δύο μέσοι καὶ τετράπλευροι κίονες, ἢ πισσοί, ἀπαρτίζοντες τὴν μέσῃν, ἢ καὶ ὠραίαν λεγομένην Πύλην, καταντικρὺ τῆς ἕξω κειμένην, φέρουσιν εἰκόνας δύο ἐκκρεμεῖς, τὴν μὲν τοῦ Σωτῆρος, τὴν δὲ τῆς Πανάγνου. Φαίνονται δὲ καὶ ἐπιγραφαὶ νεώτεραι περὶ τοῦ Νάρθηκος, εἰς μνήμην εὐεργετῶν.

Αὐτὸς δὲ ὁ Ναὸς ὑπάρχει τὸ σχῆμα σταυροειδῆς, συμπεριληφθέντος τοῦ θείου Βήματος. Τὸ δὲ σύμπαν μῆκος, ἀπὸ τῆς ἕξω μεγάλης Πύλης μέχρι τῶν ἱερῶν κίγκλιδων παρατεινόμενον, συμποσοῦται εἰς ὀργυιάς δεκαεπτὰ καὶ ἡμίσειαν· τὸ δὲ πλάτος τοῦ Ναοῦ ὀργυιαὶ ὀκτώ, καὶ τὸ ὕψος, τέλος, ὀργυιαὶ περίπου δεκαπέντε. Τὰ δὲ κάτω, ἕδαφος κατεστρωμένον ἐκ τετραγώνων μαρμάρων, ἐρυθρῶν καὶ λευκῶν, κάλλιστα συνηρμοσμένων, ὅπερ ἀνεκαινίσθη τῷ 1822. Τὰ δὲ ἄνω ὀροφοῦνται κατὰ τὸ μῆκος εἰς θόλους δύο καμαρωτοὺς, στηριζομένους ἐπὶ πλατεία καὶ τετραπλεύρως περιφερομένη ἔνδοθεν κορωνίδι· ὧν τὰ τόξα, συνημμένα καὶ τοῖς ἄλλοις δύο, τῷ μὲν δεξιόθεν, τῷ δὲ ἀριστερόθεν, προσερειδομένοις ἐπὶ τὸν τοῖχον, συναπαρτίζουσι κατὰ τὸ μεσαίτατον τοῦ εὐαγοῦς Ναοῦ τετράγωνον, ἐφ' οὗ θόλος (ἢ τροῦλλος) ἀναβαίνει, ἡμισφαίριον τὸ σχῆμα ἔχων, καὶ φωτοφόρα θυρίδια τέσσα-

ρα. Καί ἐπὶ μὲν τῆς ὀροφῆς ἔχει γεγραμμένην τὴν εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορος, κάλλιστον ζωγράφημα καὶ θειότατον, οὗ κύκλοθεν καὶ ἰαμβεῖα τὰ ἐφεξῆς·

Ἴδού προκύπτει ὑψόθεν πρὸ τῆς δίκης,

Ἐγὼ Κριτῆς (τε) καὶ Θεὸς πάντων πέλω.

Εἶποις ἄν, ὅτι τὴν γῆν ὁ τῶν ὄλων Δεσπότης ἄνωθεν ἐφορᾷ καὶ πρυτανεύει· καὶ τῆς Ἐκκλησίας δὲ τὴν ἄμπελον ἐπιδύλεπει, ἣν ἐφύτευσεν ἡ παναλικῆς αὐτοῦ δεξιᾶ, καταρτίζων αὐτὴν οὐρανόθεν, καὶ καρδίαις καὶ νεφροῦς τῶν ἀνθρώπων ἐτάζων. Οὕτως ὁ ζωγράφος ἔμπνουν καὶ ζωηρὰν τὴν τοῦ Σωτῆρος περὶ ἡμᾶς κηδεμονίαν διετύπωσε. Ἐὰν δὲ περίξ τοῦ θόλου, πληθὺς Ἀγγέλων καὶ πολυομμάτων καὶ ἐξαπτερυγῶν ἐπέχουσι δορυφοροῦντες τῷ Παντοκράτορι, καὶ οἱ δώδεκα Ἀπόστολοι ἐπὶ θρόνων καθήμενοι, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ· κατωτέρω δὲ φαίνονται, περὶ τὴν βᾶσιν, Προφῆται περιστοιχοῦντες, καὶ τὴν θείαν Ἐνσάρκωσιν προκαταγγέλλοντες εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Οὗτοι δὲ ἐπεσκευάσθησαν τῷ 1851. Ἐκ δὲ τοῦ κέντρου κρεμάμενος καταβαίνει λαμπαδεὼν, ὁ συνήθως Πολυέλεος, ἐξ ἀργύρου κάλλιστα κατεσκευασμένος. Καὶ τὸν μὲν θόλον Ἰωάννης Κύπριος ἐζωγράφησε κατὰ τὸ 1589-90.

Τοὺς δὲ παραπλεύρους τοίχους, θυρίδας ἔχοντας τέσσαρας ἐκατέρωθεν, Ἀγγέλων μορφῆς